

Ana Perunović-Ražnatović

Muzička akademija Univerziteta Crne Gore, Crna Gora

ana.per@ucg.ac.me

Folklor u savremenom programu i literaturi za predmet Muzička kultura osnovne škole za odrasle

Sažetak

Značajne aktivnosti u crnogorskom sistemu osnovnog obrazovanja odraslih dešavaju se poslednjih godina zahvaljujući projektima Erasmus+ programa. Godine 2017. reformisani su Nastavni plan i programi osnovne škole za odrasle, među kojima i program za predmet Muzička kultura. Za razliku od Nastavnog plana iz 2010. godine u kojem je Muzička kultura bila zastupljena samo u osmom i devetom razredu, istraživanje pokazuje da se po reformisanom Nastavnom planu izučavaju oblasti ovog predmeta od četvrtog do devetog razreda. Zatim, u inoviranom predmetnom programu povećan je značaj izučavanja folkloru i njegovi sadržaji kroz ishode učenja koji se odnose na: pjevanje jednoglasnih narodnih pjesama po sluhu, pjevanje narodnih pjesama iz različitih regija Crne Gore ali i zemalja iz okruženja, izvođenje narodnih pjesama uz jednostavnu ritmičku pratnju, razlikovanje muzičko-izražajnih elemenata pjesama različitih naroda uz uvažavanje različitosti. Zbog nedostatka andragoške literature i materijala za učenje, isto 2017. godine je u okviru EPALE projekta Centra za stručno obrazovanje, Ministarstva prosvjete i Evropske komisije, pokrenuta inicijativa da se nastavnicima koji realizuju program osnovnog obrazovanja odraslih pruži podrška kreiranjem priručnika za nastavu, koji su u skladu sa važećim predmetnim programima osnovne škole za odrasle. Ovo istraživanje ukazuje na obrazovni značaj takvog andragoškog priručnika za predmet Muzička kultura, na sadržaje sa elementima folkloru u okviru njega, kao i na uticaj izučavanja folkloru na podsticanje međukulturalnog razumijevanja i poštovanja kroz upoznavanje muzike i muzičke tradicije različitih naroda.

Ključne riječi: predmet Muzička kultura, obrazovanje odraslih, folklor

O obrazovanju odraslih u Crnoj Gori

U Crnoj Gori se o obrazovanju odraslih, kao i o prelasku sa večernjih škola i narodnih, radničkih univerziteta na savremeniji model obrazovanja odraslih malo zna (Rubenson, 2011). Poslije reforme cjelokupnog obrazovnog sistema 2001. godine donosi se prvi Zakon o obrazovanju odraslih (2003), strateška i planska dokumenata, a osnovan je Centar za stručno obrazovanje i u okviru njega Odjeljenje za obrazovanje odraslih. To je bio prvi korak ka izlasku sistema obrazovanja odraslih iz sjenke formalnog sistema i globalne nacionalne obrazovne politike, uz poseban osvrt na profesionalnu orijentaciju i obrazovne potrebe odraslih (Pejatović, 1994).

Jedan od ciljeva obrazovanja odraslih definisanih Zakonom o obrazovanju odraslih jeste postizanje najmanje osnovnog obrazovanja za sve građane. Zakonski je uređen sistem osnivanja i licenciranja ustanova u obrazovanju odraslih, a mogu biti upisani svi odrasli stariji od petnaest godina koji su napustili program obrazovanja osnovne škole iz bilo kojeg razloga i oni koji nikada nisu pohađali osnovnu školu. Strukturu polaznika uglavnom čine: Romi, ruralna populacija, izbjegla i raseljena lica, maloljetna lica, maloljetni delikventi, maloljetne majke, nekvalifikovani i polukvalifikovani, osobe sa lingvističkim problemima i starije osobe.

Muzička kultura u Nastavnom planu i programu osnovnog obrazovanja odraslih

Nastavni plan i program za osnovno obrazovanje odraslih urađen je 2004. godine na osnovu redukcije tada važećeg Nastavnog plana i programa osnovnog obrazovanja, prilagođen je odraslim polaznicima i realizovao se u toku osamnaest nedelja za svaki razred. U njemu je Muzička kultura bila zastupljena samo u osmom i devetom razredu.

Značajne aktivnosti u crnogorskom sistemu obrazovanja odraslih, posebno od 2016. godine, dešavaju se zahvaljujući projektima realizovanim kroz Erasmus+ program, koji se finansiraju iz sredstava Evropske unije. Godine 2017. reformisan je Nastavni plan osnovne škole za odrasle, u okviru kog je postignut napredak kad je predmet Muzička kultura u pitanju. Od tada, ovaj predmet se izučava u svim razredima od četvrtog do devetog.

Inoviran je i predmetni program 2018. godine, po kom su neki od osnovnih ciljeva predmeta Muzička kultura osnovne škole za odrasle:

- sticanje znanja kroz muziku i povezivanje sa ostalim aspektima života;
- prepoznavanje značaja za učestvovanje u nekim od vidova muzike kao umjetnosti;
- razvijanje sposobnosti za saradnju i kolektivni rad, kako bi bolje upoznali sebe i druge;
- razvijanje međukulturalnog razumijevanja i poštovanja kroz upoznavanje muzike i muzičke tradicije različitih kultura.

Folklor u predmetnom programu Muzička kultura

U Predmetnom programu Muzička kultura osnovne škole za odrasle iz 2004. godine, jedan od opštih obrazovnih ciljeva odnosio se i na folklor, a glasio je: formiranje pozitivnog odnosa prema nacionalnoj i svjetskoj muzičkoj umjetnosti i kulturi. Predmetni program Muzička kultura iz 2004. godine za osmi i deveti razred možemo videti u tabeli 1.

Tabela 1. Dio predmetnog programa Muzička kultura iz 2004. godine.

Osmi razred	Deveti razred
Cilj: razumije značaj narodnog pjevanja, sviranja i igranja; povezuje muzički folklor sa svakodnevnim životom.	Cilj: prepoznaje osnovne tipove narodnih pjesama, igara i narodne instrumente iz Crne Gore i okruženja.
Aktivnost: polaznici, u saradnji sa nastavnikom/ nastavnicom, vrše izbor narodnih pjesama i igara koje će izvesti (pjevati, svirati, igrati).	Aktivnost: polaznici slušaju narodne pjesme, izvode narodne pjesme i igre, analiziraju narodne instrumente.
Predloženi sadržaji za slušanje i izvođenje: narodne pjesme iz Crne Gore i okruženja, St. St. Mokranjac, IX rukovet.	Predloženi sadržaji za slušanje i izvođenje: audio zapisi originalnih narodnih pjesama i audio-video zapisi narodnih igara.

U inoviranom predmetnom programu Muzička kultura, za svaki razred (od četvrtog do devetog) planirano je nekoliko obrazovnih ishoda od kojih se svaki dijeli na više ishoda učenja, a zatim se navode didaktičke preporuke za realizaciju obrazovnih ishoda, u koje spadaju sadržaji/pojmovi, aktivnosti učenja i broj časova za realizaciju ishoda. Po uzoru na program redovne osnovne škole, povećan je značaj izučavanja folklora, a u vezi sa tom tematikom i broj ishoda, sadržaja i aktivnosti (Tabele 2 i 3).

Tabela 2. Dio Predmetnog programa Muzička kultura (2018) za četvrti razred.

Četvrti razred	
Obrazovni ishod 1 Na kraju učenja polaznik će biti osposobljen da pjeva narodne i umjetničke pjesme, uvažavajući izražajne elemente (ritam, tempo, dinamiku).	Obrazovni ishod 5 Na kraju učenja polaznik će biti osposobljen da prepozna, imenuje i primjenjuje različita notna trajanja.
Ishodi učenja Po završetku učenja polaznik će moći da: – pjeva pojedinačno i u grupi umjetničke i narodne pjesme; – prepozna razliku između umjetničke i narodne pjesme.	Ishodi učenja Po završetku učenja polaznik će moći da: – izvede narodne i umjetničke pjesme kao brojalice.
Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda: a) Sadržaji/pojmovi – umjetničke i narodne pjesme b) Aktivnosti učenja – slušaju izvođenja umjetničkih i narodnih pjesama; – pjevaju umjetničke i narodne pjesme. c) Broj časova realizacije Časovi se realizuju uz kombinovanje dva ili više obrazovno-vaspitnih ishoda, u skladu sa interesovanjima i mogućnostima polaznika.	Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda: a) Sadržaji/pojmovi – narodne i umjetničke pjesme; b) Aktivnosti učenja – izvode narodne i umjetničke pjesme kao brojalice; slušaju vokalna ili vokalno-instrumentalna izvođenja obrađenih pjesama.

Tabela 3. Dio Predmetnog programa Muzička kultura (2018) za šesti razred.

Šesti razred		
Obrazovni ishod 1 Na kraju učenja polaznik će biti osposobljen da izvodi jednoglasne narodne i umjetničke pjesme, koristeći tijelo kao izvor zvuka i ritmičke Orfove instrumente.	Obrazovni ishod 2 Na kraju učenja polaznik će biti osposobljen da doživljajno sluša muziku.	Obrazovni ishod 4 Na kraju učenja polaznik će biti osposobljen da razumije mogućnosti instrumenata.
Ishodi učenja Po završetku učenja polaznik će moći da: – izvede jednoglasne pjesme (narodne, umjetničke i popularne) pjevanjem, sviranjem na ritmičkim Orfovima ili koristeći tijelo kao izvor zvuka; – izražava otvorenost prema kulturnim različitostima u svom okruženju (interkulturalnost); – razlikuje muzičko-izražajne elemente narodnih pjesama drugih naroda; – objasni društveni i kulturni kontekst u kojem se izvodi narodna pjesma; – aktivno učestvuje u grupnom pjevanju/izvođenju.	Ishodi učenja Po završetku učenja polaznik će moći da: – opiše utiske koje na njega ostavljaju slušane kompozicije narodne i umjetničke muzike.	Ishodi učenja Po završetku učenja polaznik će moći da: – prepozna i imenuje narodne instrumente.
Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda: a) Sadržaji/pojmovi – jednoglasne pjesme (narodne, umjetničke, popularne) pisane u durskim i molaskim ljestvicama; – pjesme sa aranžmanima (ritmički instrumenti Orfovog instrumentarijuma). b) Aktivnosti učenja – polaznici pjevaju jednoglasne pjesme (narodne, umjetničke i popularne muzike) po sluhu; – slušaju vokalno ili vokalno-instrum. izvođenje obrađenih pjesama; – oblikuju i izvode ritmičku pratnju naučenih pjesama (koristeći tijelo kao izvor zvuka ili ritmičke instrumente Orfovog instrumentarijuma).	Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda: a) Sadržaji/pojmovi – djela narodne i umjetničke (programske i apsolutne) muzike. b) Aktivnosti učenja – polaznici pažljivo slušaju muzički primjer da bi iskazali utiske o karakteru; – povezuju karakter muzike sa izražajnim elementima (karakter kompozicije povezuju sa tempom i dinamikom, ritmom i melodijom); – iskazuju mišljenje o slušanom djelu.	Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda: a) Sadržaji/pojmovi – narodni instrumenti Crne Gore i okruženja b) Aktivnosti učenja – polaznici slušajući prepoznaju i imenuju instrumente i razvrstavaju ih u određenu grupu; – opisuju boju tona; – objašnjavaju ulogu instrumenta (solistički, kamerni ili orkestarski instrumenti); – navode osnovne informacije o djelovima instrumenta, načinu dobijanja tona i primjeni instrumenata.

Ovo istraživanje je obuhvatilo analizu cjelokupnog Predmetnog programa, ali da ne bi tekst bio pretrpan tabelama, izdvojeni su obrazovni ishodi samo za dva razreda. Tabele pokazuju da je upoznavanje elemenata folklora planirano kroz ishode učenja koji se odnose na:

- pjevanje jednoglasnih narodnih pjesama po sluhu,
- pjevanje narodnih pjesama iz različitih regija Crne Gore ali i zemalja iz okruženja,
- izvođenje narodnih pjesama uz jednostavnu ritmičku pratnju,
- razlikovanje muzičko-izražajnih elemenata pjesama različitih naroda i uvažavanje različitosti,
- doživljajno i analitičko slušanje narodnih pjesama,
- slušno i vizuelno prepoznavanje narodnih instrumenata (Ivanović, 2008).

Andragoški priručnik za predmet Muzička kultura

Zbog evidentnog nedostatka andragoške literature i materijala za učenje, a u cilju pružanja (didaktičke) podrške nastavnicima koji rade u sistemu obrazovanja odraslih, 2018. godine su pripremljeni i objavljeni andragoški priručnici za realizaciju svih predmetnih programa u okviru osnovne škole za odrasle, među kojima i priručnik za predmet Muzička kultura. Prilikom koncipiranja priručnika i određivanja njegovih sadržaja vodilo se računa, prije svega, o karakteristikama odraslih polaznika, jer oni posjeduju prethodna znanja, sposobnosti i životna iskustva. U njemu su ponuđena andragoška, didaktičko-metodička rješenja koja nastavniku mogu biti inspiracija, izazov i putokaz u pripremanju i realizovanju elementarnog muzičkog obrazovanja odraslih (Perunović-Ražnatović, 2018).

Poštujući predmetni program, u Priručniku je napravljen raspored tema, ciljeva i ishoda učenja po razredima, kao i nekoliko scenarija za realizaciju časova i ostvarivanje ishoda učenja. Za razliku od predmetnog programa, gdje se u didaktičkim preporukama ne nude konkretni sadržaji, u Priručniku su, u okviru scenarija, dati određeni predlozi. Razmatrani su oni sadržaji koji već postoje u udžbenicima za osnovnu školu. Zaključeno je da sadržaj ponuđenih umjetničkih kompozicija iz udžbenika po tematici ne odgovara odraslim polaznicima, a da se pojedine narodne pjesme mogu koristiti (Vasiljević, 1965).

U Priručniku se scenariji za određene i adekvatne teme po razredima odnose na realizaciju metodskih postupaka: obrada pjesme po sluhu, obrada brojalice, slušanje muzike, obrada instrumenata, sviranje na ritmičkim Orfovim instrumentima i obrada istorijske epohe (Rojko, 2012). Nekoliko scenarija pomenute metodске postupke povezuje sa tematikom folklora (Tabela 4).

Tabela 4. Dio sadržaja pojedinih scenarija iz Andragošskog priručnika za predmet Muzička kultura

IV razred	V razred	VI razred	VII razred	IX razred
Scenario 1	Scenario 1	Scenario 2	Scenario 1	Scenario 1
Ishod učenja: – polaznik pjeva po sluhu	Ishodi učenja: – polaznik produbljuje znanja o narodnoj muzici, – pjeva jednoglasne narodne pjesme po sluhu, – razlikuje tonske visine (eventualno svira pratnju na ritmičkim Orfovim instrumentima).	Ishodi učenja: – polaznik pjeva po sluhu jednoglasne pjesme, – razlikuje pjesme drugih naroda.	Ishodi učenja: – polaznik produbljuje znanje o narodnom muzičkom stvaralaštvu, – pjeva po sluhu narodne pjesme, – slušno prepoznaje tonski rod u kojem je pjesma napisana, – razvija interesovanje za muziku i kulturu različitih naroda kroz pjevanje, – uvažava narodne pjesme drugih zemalja i upoređuje ih sa crnogorskim narodnim pjesmama (ritam, melodija).	Ishodi učenja: – polaznik produbljuje znanja o narodnom muzičkom stvaralaštvu, – razvija interesovanje za muziku i kulturu različitih naroda, – pjeva po sluhu pjesme različitih naroda.
Sadržaj: – <i>Oj, svijetla majska zoro</i> (narodna iz Crne Gore)	Sadržaj: – <i>Pod onom gorom zelenom</i> (narodna iz Crne Gore)	Sadržaj: – <i>Lepo ti je rano uraniti</i> (narodna iz Banata)	Sadržaj: – <i>Kiša pada</i> (narodna pjesma iz Hrvatske)	Sadržaj: – <i>Đelem, đelem</i> (tradicionalna narodna pjesma Roma)

Tabela 4 pokazuje da se prilikom izbora sadržaja za savladavanje predviđenih ishoda vodilo računa o multikulturalnosti, s obzirom na sastav stanovništva u Crnoj Gori, kao i o važnosti upoznavanja i poštovanja muzike različitih naroda.

Zaključak

Doprinos sprovedenog istraživanja je u potvrđivanju da se folklor u savremenom muzičkom obrazovanju u okviru osnovne škole (opšte i) za odrasle u Crnoj Gori izučava u većoj mjeri nego ranije. Za razliku od Nastavnog plana iz 2004. godine u kojem je Muzička kultura bila zastupljena samo u osmom i devetom razredu, po reformisanom Nastavnom planu izučavaju se oblasti ovog predmeta od četvrtog do devetog razreda. Analiza inoviranog predmetnog programa Muzička kultura osnovne škole za odrasle iz 2018. godine ukazala je na elemente folkloru u okviru njegovih ishoda i sadržaja. U predmetnom programu je evidentno davanje

većeg značaja proučavanju i bavljenju folklorom, kroz ishode učenja koji se odnose na: pjevanje jednoglasnih narodnih pjesama iz raznih regija Crne Gore i zemalja iz okruženja, slušanje narodnih instrumenata i različitih oblika narodnog stvaralaštva, izvođenje narodnih pjesama uz jednostavnu ritmičku pratnju i u manjoj mjeri izvođenje narodnih igara.

Istraživanje pokazuje i da savremeni andragoški priručnik za Muzičku kulturu ima sadržaje povezane sa folklorom. Značaj ovog Priručnika je u tome što ukazuje na važnost narodnog stvaralaštva, kao i na uticaj izučavanja folklora na podsticanje međukulturalnog razumijevanja i poštovanja kroz upoznavanje muzike i muzičke tradicije različitih naroda.

Literatura

- Vasiljević, Miodrag (1965). *Narodne melodije Crne Gore*. Beograd: Muzikološki institut.
- European Commission/EACEA/Eurydice (2015). *Adult Education and Training in Europe: Widening Access to Learning Opportunities*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Zakon o obrazovanju odraslih (2003). Podgorica: Ministarstvo prosvjete i nauke Crne Gore.
- Ivanović, Nada (2008). *Muzika u osnovnoj školi*. Podgorica: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Pejatović, Aleksandra (1994). *Vrednosne orijentacije i obrazovne potrebe odraslih*. Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta u Beogradu.
- Perunović-Ražnatović, Ana (2018). *Muzička kultura za IV, V, VI, VII, VIII i IX razred osnovne škole za odrasle*. Podgorica: JU Centar za stručno obrazovanje.
- Predmetni program *Muzička kultura osnovne škole za odrasle* (2004). Podgorica: Zavod za školstvo Crne Gore.
- Predmetni program *Muzička kultura osnovne škole za odrasle* (2018). Podgorica: Zavod za školstvo Crne Gore.
- Rojko, Pavel (2012). *Metodika nastave glazbe. Teorijsko-tematski aspekti*. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera i Zagreb: Pedagoški fakultet.
- Rubenson, Kjell (urednik) (2011). *Adult learning and education*. Oxford: Elsevier.

FOLKLORE IN THE MODERN CURRICULUM AND LITERATURE FOR THE SUBJECT MUSIC CULTURE IN THE PRIMARY SCHOOL FOR ADULTS

There have been significant activities in the Montenegrin system of primary adult education during last few years thanks to Erasmus+ projects. In 2017, the Curriculum of the primary school for adults was reformed, including the program for the subject Music Culture. In that innovated subject program, the importance and contents for the study of folklore are increased, through learning outcomes related to: singing folk songs from different regions of Montenegro and surrounding countries, performing folk songs with

simple rhythmic accompaniment, noticing the differences between musical-expressive elements of the songs of different nations and respecting diversity. In 2018, due to the lack of andragogical literature the initiative for creating manuals in accordance with the current subject programs was launched. The importance of the andragogical manual for Music Culture is in impact of studying folklore on encouraging intercultural understanding and respect through learning about music and musical traditions of different nations.

Keywords: subject Music Culture, adult education, folklore